

► Når man kigger hen over de grønne planter i køkkenhaven på Spitalfield City Farm, er det svært at forstå, at en af Londons travle shoppinggader er få minutters gang væk.

I LONDONS BAGGÅRDE, SMALLE STRÆDER, PARKER OG PÅ BYGGETOMTER SPIRER BÅDE GRØNSAGER OG FÆLLESSKABER FREM – OG SELV VILDSKABEN FÅR PLADS.

Asfalt-junglens grønne modspil

TEKST OG FOTO: HEIDI KIRK NISSEN, REDAKTØR PÅ HAVENYT.DK

Storbyen London og små, økologiske haver er ikke noget, man normalt forbinder med hinanden. Men englændernes lange tradition for havedyrkning fornægter sig ikke, selvom man er i EU's største by med tæt på 14 millioner indbyggere.

London er en af verdens grønneste storbyer, og den har altid været kendt for sine mange grønne parker. Parkerne har traditionelt været velpassede med kortklippede plæner og ukrudtsfrie staudebede. Undtagen i krigsårene, hvor græsset måtte vige for mere nyttige formål, og parkerne blev brugt til at dyrke grønsager under sloganet *Dig for Victory*.

Parkernes velpassede udseende er for længst tilbage, men der er begyndt at

komme eksempler på, at hjørner og dele af parker bliver omlagt til grønsagsdyrkning i højbede eller får lov at gro vildt til glæde for en mangfoldighed af dyr og planter.

Det vilde hjørne af parken

Archbishop's Park ligger kun et kvarters minutters gang fra Big Ben. Tager man den smalle sti fra Lambeth Road, træder man direkte ind i parkens vilde hjørne. Her sørger et hold *community gardeners* for, at planter og dyr trives i den del af parken, hvor græsset får lov at gro langt. Insekthotellerne står side om side, og planter, der er kommet naturligt, får lov at vokse sammen med de af gruppen forspirede planter.

De aktive *community gardeners* er en gruppe af lokale, der på frivillig basis holder den vilde del af parken. I andre dele tager de sig af bigården i den frugt-lund, de har plantet, eller underviser børn og unge med indlæringsvanskeligheder i grønsagsdyrkning. Gruppens medlemmer er både børn, unge, voksne og ældre. Fælles for dem er en kærlighed til naturen og deres grønne park midt i centrum af London.

En grøn oase midt i byen

Men parkerne er ikke alene om at gøre London til en af verdens grønneste storbyer. Ved siden af parkerne er hundredvis af små haver vokset frem mellem hænder-

◀ Frivillige *community gardeners* hjælper med at holde dyrehabitaterne, søen, engen og de andre vigtige naturelementer i den vilde del af Archbishop's Park.

▼ The Phoenix Garden bærer præg af kreativt genbrug og skæve detaljer, som citaterne på bænke. På denne bænk står der: 100.000 greenfly = 1 blue tit (100.000 bladlus = 1 blåmejse).

◀ Archbishop's Park hjælper den lokale *community garden*-gruppe børn og unge, der har indlæringsvanskeligheder, med at dyrke grønsager i højbede.

ne på lokale beboere, der har set mulighederne for at skabe grønne pletter og haver i skyggefulde baggårde, smalle stræder og på nedlagte jernbaneområder og pladser, der har ligget øde, siden de blev bombet under 2. verdenskrig.

Byhaverne i London er ofte kendetegnet ved at være små, frodige og ofte lidt vilde til glæde for både dyr, planter og de mennesker, der bruger dem. Haverne passes af lokale, der samles i *community garden* fællesskaber, hvor de har arbejdsdage og derudover luger, vander og planter efter behov.

Den lille have, The Phoenix Garden, ligger for enden af den smalle gyde St. Giles Passage. Haven er klemt inde mellem høje

bygninger og ligger kun 300 meter fra Londons travleste shoppinggade Oxford Street, der har op til en halv million besøgende om dagen. På denne lille plads har en lokal havegruppe set muligheder i det umulige og skabt en fredelig, grøn oase, der myldrer af liv. Det føles som om, haven har ligget der altid, men den er kun 35 år gammel. Hvor der før var flad asfalt med parkerede biler, er der nu et svagt bakket og frodigt landskab, hvor stierne slynger sig rundt mellem planterne, så haven føles væsentligt større end de 1.200 m², den er.

Den lokale havegruppe har lige fra starten lagt vægt på bæredygtighed og økologi. Her finder man ikke bar jord, skarpe bed-

▲ Phoenix Garden er en lille, grøn lomme midt i den hektiske storby. Her er en anden form for hektisk liv med travle insekter og smådyr, samt ikke mindst et væld af både kendte og anderledes planter som bananpalmer og den flere meter høje slangehovedblomst.

▼ Forvandlingen af Lamlash street er inspirerende, hvorfor der også allerede er planlagt to nye haver i andre triste og affaldsfyldte stræder.

kanter og formklippede buske. Til gengæld er der masser af planter, insekter, fugle og de eneste frøer i naturlige omgivelser i West End London.

Det frodige, smalle stræde

Lamlash Garden er et eksempel på et smalt stræde, hvis hovedfunktion i mange år var at agere hurtig gennemgangsvej for folk på farten og et ulovligt dumpingsted for affald. En gruppe lokale så dog andre potentialer i det lille stræde, og i 2015 forvandlede de det til en grøn og frodig oplevelse med masser af plantekummer, grønsager, krydderurter, bær, espalierede frugttræer og siddepladser. På et skilt ved indgangen gøres opmærksom på, at

Relevante hjemmesider:

Chelsea Flower Show: www.rhs.org.uk/shows-events/rhs-chelsea-flower-show
Archbishops Park: www.archbishopspark.org.uk
Crossbone Garden: www.bost.org.uk/crossbones-garden
Lamdash Garden: www.lamdashgarden.co.uk og www.facebook.com/friendsoflamdashstreet
Phoenix Garden: www.thephoenixgarden.org
Red Cross Garden: www.bost.org.uk/red-cross-garden
Spitalfields City Farm: www.spitalfieldscityfarm.org

www.londongardensonline.org.uk
www.farmgarden.org.uk/your-area/london

Den letteste måde at komme rundt i det centrale London er ved at gå. Men skal man besøge flere haver, kan man med fordel købe et Oyster-kort på stationerne, der gælder til både tog, undergrundsbaner og bus. Læs mere om offentligt transport i London på: www.tfl.gov.uk/plan-a-journey/ og om Oyster-kortet på www.tfl.gov.uk/fares-and-payments/oyster

alle besøgende er velkomne til at høste og smage med hensyntagen til, at der skal være til alle.

Lamdash Street er i dag et sted, som de lokale gerne går en omvej for at passere igennem. Som en af de lokale forklarede det, har forvandlingen af strædet gjort, at der er kommet et helt andet sammenhold i kvarteret. Lamdash Street er nu stedet, hvor voksne og børn naturligt søger hen for at mødes, slappe af, lege og hygge sig i det grønne stræde.

Bygård med dyr og køkkenhave

Kvarteret omkring Brick Lane i det østlige London var tidligere et fattigt og farligt slumkvarter. Nu valfarter tjekkede hipstere til for at opleve den *streetart*, *streetfood* og *streetfashion*, som området i vor tid er kendt for. Men går man hen ad et par sidegader, ender man efter fem minutter ved Spitalfields City Farm, hvor modetøj, selfies og dunkende musik er skiftet ud med havehandsker, legende børn og lyde fra dyrene på gården.

Spitalfields City Farm er ikke nogen stor gård. Den dækker et område på lidt over 5.200 m² med plads til både picnicsteder, træhuler, vildt område, dyr som geder, æsler og grise, drivhus og en økologisk køkkenhave, som lokale frivillige dyrker i fællesskab.

Både børn, unge og voksne er tilknyttet den lille bygård i teams eller som familier, hvor de hjælper med at dyrke haven, vedligeholde dyrenes indhegninger med mere. Til gengæld får de lov at spise friske, hjemmedyrkede, økologiske råvarer, og børnene lærer om dyr, planter, og hvordan det hele hænger sammen, selvom de bor midt i EU's største by.

Haveshow belønner det naturlige

Hvert år bliver London ramt af havefeber. Det sker i maj, hvor landets største havemesse Chelsea Flower Show løber af stabelen. Byens butikker pynter op med blomster, lokale *community gardens* holder åben have og deler ud af deres viden i workshops og pop up arrangementer, og omkring 157.000 haveglade englændere og turister valfarter til området ved Royal Hospital Chelsea for at se showet – og Chelsea Flower Show er et show. Den største attraktion er showhaverne, som er lavet på den bare græsplæne i løbet af tre uger, og planter, der har deres naturlige blomstringstidspunkt langt senere på året, er drevet frem, så de viser sig fra deres bedste side til showet. Showhaverne er lavet af førende havedesignere, der sætter trenden for årets havemøde i stilarter lige fra det minimalistiske, hvor ikke et græsstrå vender forkert, til det frodige vilde.

Tendensen er de seneste år gået mere mod bæredygtige, økologiske og vilde haver. De vindende showhaver har været præget af naturlige materialer som sten og træ og mange vilde planter, der har inviteret bierne til hurtigt at flytte ind uden at lade sig forstyrre af de tusindvis af besøgende. Flere af haverne har ladet designet tage udgangspunkt i aktuelle temaer som tørke eller håndtering af regnvand, og en del af haverne genbruges efter showets afslutning, hvor de flyttes til andre af byens parker, institutioner eller *community gardens*.

London bliver grønnere

Det sker over hele verden. Flere og flere får øjnene op for værdien af at dyrke noget med hænderne på en bæredygtig og langsigtet måde. Det gælder også storbyer som London, hvor tusindvis af frivillige *community gardeners* arbejder på at gøre byen grønnere. Triste gader gøres spændende med højbede og krukker fulde af grønne vækster, forladte pladser ryddes, og asfalt og affald erstattes med jord og planter. Det er en glæde at opleve, og det kan kun anbefales at lægge vejen forbi nogle af de mange små, grønne oaser, hvis man skal en tur til London. ☺

▲ På Spitalfield City Farm er der både store og små dyr, køkkenhave og krukker, en yurt (mongolsk filt-/skindtelt), picnicområder, træhuler, legeplads og meget mere.

▲ Udover at skabe et godt socialt og lokalt fællesskab er de små *community gardens* også åndehuller for både dyr og mennesker i storbyen.

► På Chelsea Flower Show er selv insekthotellerne et showstykke.

◀ Et æsel går roligt rundt i Spitalfield City Farm med London skyline i baggrunden.

▼ En af de populære haver på Chelsea Flower Show 2019 var den engelske kronprinsesses *Back to Nature Garden*. En vild og naturinspireret have, der handlede om de mentale og fysiske fordele ved at være i naturen.

▼ De fleste byhaver i London er ukendte for turister, men elsket af de lokale beboere. Her slapper de af midt i den hektiske metropol. Red Cross Garden er en af de ældre byhaver, der ligger som en fredelig oase kun 10 minutters gang fra den travle London Bridge.

